

Strazbur, 25. novembar 2005.

KVES (2005) Mišljenje br. 7

Konsultativno veće evropskih sudija (KVES)

Mišljenje Konsultativnog veća evropskih sudija (KVES) br. 7 (2005) upućeno Komitetu ministara o „sudstvu i društvu”

KVES usvojilo na svojoj šestoj sednici (Strazbur, 23.-25. novembra 2005.)

UVOD

1. Za 2005. godinu Konsultativno veće evropskih sudija (KVES) je dobilo zadatak¹¹ da pripremi mišljenje o „Sudstvu i društvu” za Komitet ministara Saveta Evrope.

2. U tom smislu, KVES je razmotrilo sledeće tačke koje se pojavljuju u Okvirnom globalnom akcionom planu za sudije u Evropi:

- odnosi sa javnošću, obrazovna uloga sudova u demokratiji (videti tačku V b Akcionog plana),
- odnosi sa svim učesnicima sudskog postupka (videti tačku V c Akcionog plana);
- pristupačnost, jednostavnost i jasnoća jezika, koji se upotrebljava u sudskom postupku i sudskim odlukama (videti tačku V d Akcionog plana).

3. Priprema se sprovodi na osnovu:

- razmatranja pravnih tekovina Saveta Evrope kao i rezultata pete sednice Predsednika Evropskih vrhovnih sudova održane na temu „Vrhovni sud: javnost, prisutnost i transparentnost” (Ljubljana, 6.-8. oktobra 1999.), Konferencije predsednika udruženja sudija na temu „Sudstvo i društvo” (Vilnius, 13.-14. decembra 1999.) i Evropske ministarske konferencije na temu politika masovnih medija (Kijev, Ukrajina, 10.-11. marta 2005.);

-odgovora delegacija na upitnik (sa objašnjenjima), koje je pripremio zamenik predsedavajućeg KVES-a i predao na plenarnoj sednici KVES-a održanoj u Strazburu od 22. do 24. novembra 2004.;

- izveštaja pripremljenog od strane stručnjaka KVES-a iz ove oblasti, g. Erik Kotie (Švajcarska);
- doprinosa učesnika na Drugoj evropskoj konferenciji sudija na temu „Sudstvo i mediji”, koju je organizovao Savet Evrope u okviru poljskog predsedavanja Komitetom ministara, a na inicijativu KVES-a u saradnji sa Poljskim nacionalnim savetom sudija i uz podršku poljskog ministarstva pravde (Krakov, Poljska, 25.-26. april 2005.);²

¹ Videti konkretnu oblast rada KVES-a za 2004-2005, usvojenu od strane Saveta ministara na 876. sednici zamenika ministara (17. marta 2004. tačka 10.1).

² Učesnici na konferenciji – tj. sudije i drugi ljudi koji su profesionalno zainteresovani za temu, uključujući predstavnike medija i međunarodnih organizacija, parlamentarce i stručnjake iz oblasti koja je bila predmet rasprave – fokusirani su se, s jedne strane, na relevantne odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima, sudsku praksu

- nacrt mišljenja koje je pripremila radna grupa KVES (CCJE-GT) 2005. godine.

4. Prilikom pripreme ovog Mišljenja, KVES-a takođe uzima u obzir „Varšavsku deklaraciju”, usvojenu na Trećem samitu predsednika država i vlade Saveta Evrope održanom u Varšavi 16.-17. maja 2005. i tom prilikom je ovaj samit ponovo potvrdio svoju posvećenost „jačanju vladavine prava na celom kontinentu, koristeći se mogućnošću Saveta Evrope da definiše standarde”. U okviru ovoga, predsednici država i vlada su naglasili „ulogu nezavisnog i efikasnog sudstva u državama članicama”.

5. Ovo mišljenje se tiče (A) odnosa sudova i javnosti, uz poseban osvrt na ulogu sudova u demokratiji, (B) odnosa sudova prema onima koji su uključeni u sudske postupke, (C) odnose sudova sa medijima, i (D) pristupačnosti, jednostavnosti i jasnoće jezika koji se upotrebljava u sudskim postupcima i sudskim odlukama.

A. ODNOSI SUDOVA SA JAVNOŠĆU UZ POSEBAN OSVRT NA ULOGU SUDOVA U DEMOKRATIJI

6. Razvoj demokratije u evropskim državama znači da građani treba do dobijaju odgovarajuće informacije o organizaciji javnih ustanova i o uslovima pod kojima se zakoni pišu. Osim toga, upravo je za građane važno da znaju na koji način sudski organi deluju.

7. Sudstvo je bitna komponenta demokratskih društava. Ono teži da reši sporove između strana i da svojim odlukama ostvaruje obe svoje uloge „normativnu” i „obrazovnu”, pružajući građanima relevantne smernice, informacije i jemčeći sigurnost u zakon i njegovu praktičnu primenu.³

8. Šira javnost gleda na sudove kao na forum za ustanovljenje zakonskih prava i obaveza i rešavanje sporova u vezi sa tim; šira javnost poštuje i ima poverenje u kapacitet sudova da ispune tu funkciju.⁴ Međutim, razumevanje uloge sudstva u demokratijama – a naročito razumevanje sudijske dužnosti da primenjuje zakon na pravičan i nepristrasan način, bez obzira na eventualne društvene ili političke pritiske – značajno varira od države do države i društveno-ekonomskog poretka u Evropi. Nivoi poverenja u sudske postupke nisu shodno tome jednaki.⁵ Odgovarajuće informacije o funkcijama sudstva i njegove uloge, potpuno nezavisne od drugih grana vlasti, mogu, dakle, na delotvoran način da doprinesu boljem razumevanju sudova kao temelja demokratskih ustavnih sistema, kao i boljem razumevanju ograničenja njihovog delovanja.

9. Iskustva većine građana sa njihovim sudskim sistemima su ograničena na njihovo eventualno učešće u ulozi parničara, svedoka ili porotnika. Uloga medija je bitna u prenošenju informacija javnosti o ulozi i aktivnostima sudova (vidi tačku C u daljem tekstu); ali osim obaveštavanja posredstvom medija, na

Evropskog suda za ljudska prava i tekstove i druge instrumente Saveta Evrope o pravu na javno informisanje, koje štampa efikasno štiti i, s druge strane, na potrebe prava na pravično i javno suđenje od strane nezavisnog i nepristrasnog suda radi zaštite ljudskog dostojanstva, privatnosti, ugleda drugih i pretpostavke nevinosti, imajući za krajnji cilj pronalaženje načina da se uspostavi ravnoteža između suprotstavljenih prava i sloboda.

³ Vidi zaključke Pete sednice predsednika evropskih vrhovnih sudova, Ljubljana, 6-8 oktobar 1999. stav 2.

⁴ Vidi, npr. Evropski sud za ljudska prava, slučaj *Sandey tajms protiv Velike Britanije*, presudu od 26. aprila 1979, serija A, br. 30 gde su navedene ideje sadržane u frazi “ovlašćenje pravosuđa” iz člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

⁵ Vidi Zaključke sa sednice predsednika Udruženja sudija na temu „Pravda i društvo“, Vilnius, 13.-14. decembar 1999., stav 1.

raspravama koje su vođene u okviru KVES-a naglašena je važnost uspostavljanja neposrednih odnosa između sudova i šire javnosti. Za integraciju sudstva u društvo potrebno je da se sudski sistem sam otvori i nauči kako da sebe populariše. Ideja ne podrazumeva pretvaranje sudova u medijski cirkus, već da se doprinese transparentnosti sudskih postupaka. Doduše, potpuna transparentnost nije moguća, pogotovu kad se radi o potrebi da se zaštiti delotvornost istraga i interesa uključenih lica, ali razumevanje načina na koji sudski sistem funkcioniše je nesumnjivo od obrazovnog značaja i trebalo bi da pomogne jačanju poverenje javnosti u funkcionisanje sudova.

10. Prvi način da se sudski organi učine dostupnijim jeste uvođenje opštih mera za informisanje javnosti o sudskim aktivnostima.

11. S tim u vezi, KVES će uputiti na svoje preporuke u Mišljenju br. 6 (2004) koje se tiče obrazovnog rada sudova i potrebe da se organizuju posete učenika i studenata ili bilo koje druge grupe zainteresovane za sudske aktivnosti. To ne menja činjenicu da je takođe i značajna dužnost države da svakome dok je još u školi ili na univerzitetu obezbedi građanska uputstva u kojima se izrazita pažnja posvećuje sudskom sistemu.

12. Ovaj vid komunikacije je delotvorniji ako su oni koji rade u tom sistemu neposredno uključeni. Relevantni školski i univerzitetski obrazovni programi (ne samo za pravne fakultete) treba da sadrže i opis sudskog sistema (uključujući prisustvo sudija na časovima), posete sudovima, i aktivnu nastavu o sudskim postupcima (igra uloga, prisustvovanje saslušanjima, itd.)⁶. Sudovi i udruženja sudija mogu u tom smislu da sarađuju sa školama, univerzitetima i drugim obrazovnim ustanovama, čime bi se specifično viđenje sudije učinilo dostupnim u okviru nastavnih programa i javnih rasprava.

13. KVES je već izjavila u opštim crtama da sudovi sami treba da učestvuju u širenju informacija o pristupu sudu (putem periodičnih izveštaja, štampanih vodiča namenjenih građanima, interneta, službi za prijem podnesaka i pružanje informacija, itd.); KVES je već dalo preporuku za razvoj obrazovnih programa sa ciljem pružanja specifičnih informacija (npr., u pogledu karaktera dostupnih postupaka; prosečne dužine trajanja postupaka pred različitim sudovima; sudskih troškova; alternativnih sredstava za rešavanje sporova raspoloživih strankama; značajne sudske prakse) (vidi stavove 12-15 Mišljenja br. 6 (2004) KVES-a).

14. Sudovi treba da učestvuju u opštim okvirnim programima organizovanim od strane državnih insitucija (ministarstava pravde i obrazovanja, univerziteta, itd.). Ali, prema mišljenju KVES-a, sudovi takođe treba da pokrenu sopstvene inicijative u tom smislu.

15. Dok su odnosi sa pojedincima kao korisnicima sudskih usluga tradicionalno u nadležnosti sudova, iako na neorganizovan način, sudovi nisu u prošlosti bili voljni da imaju neposredan kontakt sa opštom javnošću, koja nije bila uključena u sudske postupke. Javnost rasprave u smislu člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP) je tradicionalno posmatrana kao jedini kontakt između sudova i opšte javnosti, čime su masovni mediji bili jedini sagovornici sudova. Ovakav stav se ubrzano menja. Dužnost nepristrasnosti i diskrecije sudija se danas ne treba da se posmatraju kao prepreka za sudove da aktivno učestvuju u informisanju javnosti, pošto ova uloga predstavlja stvaran garant sudske nezavisnosti. KVES smatra da države članice treba da podstiču sudstva da preuzmu ovakvu jednu aktivnu

⁶ Vidi Zaključke sa sednice predsednika Udruženja sudija na temu „Pravda i društvo“, Vilnius, 13.-14. decembar 1999., stav 1.

ulogu širenjem i unapređenjem svoje „obrazovne uloge“ kako je to navedeno u stavovima 9-12 u prethodnom tekstu. Uloga sudova više nije ograničena na donošenje sudskih odluka, već oni treba da deluju kao „obavestioci“ i „facilitatori“. KVES smatra da budući da su se sudovi do sada saglasili da po pozivu učestvuju u obrazovnim programima, sada je potrebno da sudovi takođe postanu i promoteri ovakvih programa.

16. KVES je razmotrila neposredne inicijative sudova u pogledu njihovog odnosa sa javnošću, nezavisno od medija i/ili aktivnosti za koje su odgovorni drugi organi. Razmotrene su i predložene sledeće mere:

- formiranje služba u sudovima kojese služe za prijem podnesaka i pružanje informacija;
- distribucija štampanih materijala, otvaranje internet sajtova za čiji sadržaj su odgovorni sudovi;
- organizacija kalendara obrazovnih aktivnosti i/ili redovnih sastanaka posebno otvorenih za građane, organizacije od javnog interesa, ili redovnih sastanaka otvorenih posebno za građane, organizacije od javnog interesa, kreatore politika, studente („programi aktivnog informisanja“).

17. KVES je održao posebnu sastanak posvećen ovim „programima aktivnog informisanja“. KVES zapaža s posebnim interesovanjem da u nekim državama sudovi organizuju, često uz pomoć drugih socijalnih aktera, obrazovne inicijative koje okupljaju nastavnike, učenike, roditelje, advokate vođe u zajednici i medije u sudovima kako bi se susreli sa sudijama i sudskim sistemom. Takvi programi obično uključuju profesionalce uz obezbeđena sredstva i pomažu razvijanje mreže za profesionalnu obuku nastavnika.

18. Neke aktivnosti su prilagođene pojedincima, koji zbog svojih društveno ekonomskih i kulturnih uslova nisu potpuno upoznati sa svojim pravima i obavezama i ne primenjuju svoja prava ili, što je još gore, dolaze u situaciju da se protiv njih vodi sudski postupak zato što ne ispunjavaju svoje obaveze. Imidž sudstva kod socijalnih grupa sa najvećim potrebama se dakle kreira kroz programe koji su tesno vezani za programe „pristupa sudu“, uključujući i pružanje pravne pomoći, usluge informisanja javnosti, besplatne pravne savete, neposredan pristup sudijama u vezi sa žalbama u sporovima manje vrednosti, itd. (vidi tačku A Mišljenja br. 6 (2004) KVES-a).

19. KVES predlaže opštu podršku evropskih sudova i država „programima aktivnog informisanja“ kako je u prethodnom rečeno, na nacionalnom i međunarodnom nivou; oni moraju postati opšta praksa. KVES smatra da ovi programi prevazilaze opšte informacije koje se pružaju javnosti. Njihov cilj je da se formira ispravna percepcija uloge sudije u društvu. U tom kontekstu, KVES smatra da – pošto ministarstva pravde i obrazovanja treba da obezbede opšte informacije o funkcionisanju sudstva i da definišu školske i univerzitetske nastavne programe – sudovi, pak, u skladu sa principima sudske nezavisnosti treba da budu prepoznati kao pravo mesto gde treba da se ustanove „programi aktivnog informisanja“ i da pokreću redovne inicijative u koje spadaju ispitivanja javnog mnijenja, osnivanje fokus grupa, zapošljavanje advokata i naučnih radnika u javne forume, itd. U stvari, ovakvi programi imaju za cilj unapređenje razumevanja i poverenja društva u sudski sistem i u širem smislu gledano, jačanje sudske nezavisnosti.

20. Prema mišljenju KVES-a, da bi se gore pomenuti programi razvili, sudije treba da dobiju šansu da prođu kroz posebnu obuku o odnosima sa javnošću. Sudovi takođe treba da imaju priliku da zaposle kadrove koji će biti konkretno zaduženi za održavanje odnosa sa obrazovnim institucijama (kancelarije za odnose sa javnošću, kao što je već rečeno mogle bi takođe biti zadužene za to).

21. KVES smatra da uloga koordinatora različitih lokalnih inicijativa, kao i promocije „programa aktivnog informisanja” na nacionalnom nivou, treba da bude dodeljena nezavisnom telu kao što je navedeno u stavovima 37 i 45 Mišljenja br. 1 (2001). Ovo nezavisno telo takođe može, uključivanjem profesionalaca sa obezbeđenim sredstvima, zadovoljiti potrebe za sofisticiranim informacijama kreatora politika, naučnih radnika, grupa od javnog interesa.

22. KVES je već izvestilo o potrebi za odgovarajućim sredstvima za sudske aktivnosti, koje neće biti uslovljene političkim fluktuacijama, kao i da sudska tela treba da budu uključena u odlučivanje koje se tiče budžetskih raspodela od strane zakonodavnih tela, npr. preko koordinacione uloge gore pomenutog nezavisnog tela (vidi Mišljenje br. 2 (2001), stavovi 5, 10 i 11). KVES predlaže da se odgovarajuće finansiranje obezbedi za aktivnosti kojima se objašnjava i uspostavlja transparentnost sudskog sistema i načela sudstva u društvu od strane samog sudskog sistema, shodno načelima navedenim u Mišljenju br. 2 (2001). Troškove „programa aktivnog informisanja” bi trebalo pokrivati iz posebne budžetske stavke, a ne iz operativnog budžeta sudova.

23. Rasprave u okviru KVES-a su pokazale da se slična načela, poput onih formulisanih za sudije, mogu primeniti i na javne tužioce, kako bi se delotvorno formirala ispravna percepcija javnosti o pravosuđu. Imajući na umu pravne tekovine Saveta Evrope koja se odnosi na javne tužioce,⁷ KVES-u se čini bitnim da javni tužioci, u pogledu delova sudskih postupaka koji spadaju u njihovu nadležnost, doprinesu boljem informisanju javnosti.

B. ODNOSI SUDOVA PREMA UČESNICIMA U SUDSKIM POSTUPCIMA

24. Slika koju javnost ima o sudskom sistemu se formira pod uticajem medija, ali je i umnogome oblikovana pot uticajem utisaka koje stižu građani koji učestvuju u sudskom postupku u ulozi stranaka, porotnika ili svedoka.

25. Ovu utisci će biti negativni ako sudski sistem, preko svojih aktera (sudija, javnih tužilaca, sudskih službenika) odaje utisak pristrasnosti ili neefikasnosti. Negativne percepcije tog tipa će se lako proširiti.

26. KVES se u prethodnim Mišljenjima (pogotovu u Mišljenjima br. 1 (2001), br. 3 (2002) i br. 6 (2004)) bavio potrebom sudija da zadrže (i suštinski i formalno) strogu nepristrasnost, a kad su sudovi u pitanju, potrebu da nepristrasno reše spor u razumnom roku. Ovo Mišljenje se bavi pitanjem izbegavanja ili ispravljanja nepoznavanja ili pogrešnog shvatanja sudskog sistema i njegovog delovanja.

27. KVES smatra da u cilju podsticanja boljeg razumevanja uloge sudstva, potrebno je uložiti napor da predstave koju javnost ima o sudskom sistemu što više oslikavaju napore koje sudije i sudski službenici ulažu kako bi zadobili poštovanje i poverenje javnosti u pogledu sposobnosti sudova da izvršavaju svoju funkciju. Ovaj napor će morati jasno da ukaže na granice onoga što sudski sistem može da obavlja.

⁷ Vidi na ovu temu Preporuke [Rec\(2000\)19](#) Saveta ministara Saveta Evrope u pogledu uloge javnog tužilaštva u sistemu krivičnog pravosuđa.

28. Da bi poboljšali odnose sa javnošću, jedan broj sudskih sistema ili pojedinačnih sudova je uspostavio programe koji pomažu oblikovanju: (a) etičke obuke sudija, sudskog osoblja, advokata, itd; (b) sudskih objekata; (c) sudskih postupaka.

a) etička obuka sudija, sudskog osoblja, advokata, itd.

29. Neki programi obuke su namenjeni da stvore sliku o sudovima, u pogledu svih aspekta načina njihovog rada, da oni sve strane tretiraju na jednak način, tj. nepristrasno i bez diskriminacije po rasnoj, polnoj, verskoj, etničkoj ili socijalnoj osnovi. Sudije i sudsko osoblje se obučavaju da prepoznaju situacije u kojima pojedinci imaju utisak da je pristup pristrasan ili se čini pristrasnim i da takve situacije tretiraju na način kojim će pojačati poverenje i poštovanje sudova. Advokati organizuju i pohađaju posebne obuke o etici kako bi se sprečilo da doprinesu, bilo namerno ili ne, nepoverenju u sudski sistem.

b) sudske prostorije

30. Neki programi se bave razlozima potencijalnog nepoverenja prema sudovima koji se tiču njihove unutrašnje organizacije. Na primer, pomeranje stolice javnog tužioca dalje od sudskog veća i njeno postavljanje na isti nivo sa odbranom će pojačati utisak jednakosti oružja u postupku koju bi sud trebalo da afirmiše. Isto tako, uklanjanje svake vizuelne aluzije iz sudskih prostorija, na primer, na neku posebnu religiju ili politički autoritet, može pomoći otklanjanju strahova od neopravdane pristrasnosti ili nedostatka nezavisnosti sudija. Dozvoliti okrivljenom da se pojavi u sudu bez lisica na rukama čak i kad je on ili ona pritvorena u toku suđenja – osim u slučajevima kad postoji bezbednosni rizik- i zamena ograđenih prostora u sudnicama drugim bezbednosnim merama može pomoći sticanju jasnijeg utiska da je pretpostavka nevinosti koju optuženi uživa delotvorno garantovana od strane suda. Treba takođe pomenuti koristi, u smislu poboljšanja transparentnosti sudova, od uspostavljanja službe za prijem podnesaka na kojoj korisnici sudnih usluga mogu da dobiju informacije o toku sudskog postupka ili o napretku ostvarenom u pojedinačnom slučaju, koja pomaže korisnicima da obave formalnosti i ako raspored u zgradi to zahteva, da im omogući pratnju do službe ili sudnice koju traže.

c) Sudski postupci

31. Neke mere su namenjene ukidanju onih delova postupka koji mogu biti uvredljivi (obavezujuće religiozne izjave u zakletvama, načini obraćanja, itd.). Ostale su namenjene uvođenju postupaka koje obezbeđuju, na primer, da sudsko osoblje upozna strane u sporu, porotnike ili svedoke, pre njihovog pojavljivanja na sudu, bilo pojedinačno ili u grupi, usmenim putem ili koristeći audivizuelni materijal, pripremljen u saradnji sa naučnicima iz oblasti društvenih nauka, kako bi trebalo da se ponašaju u sudnici. Cilj ovih prezentacija je da se razbiju sve pogrešne predstave o onome što se u stvari dešava na sudovima.

32. KVES podržava sve korake opisane u stavovima 29, 30 i 31 kojima se jača percepcija javnosti o nepristrasnosti sudija i omogućava sprovođenje pravde na ispravan način.

C. ODNOS SUDOVA I MEDIJA

33. Mediji imaju pristup sudskim informacijama i saslušanjima u skladu sa modalitetima i ograničenjima postavljenim nacionalnim pravom (vidi, npr. Preporuku Rec(2003)13 o pružanju informacija preko medija u vezi sa krivičnim postupcima). Medijski stručnjaci imaju punu slobodu da odluče koje će teme plasirati

javnosti i na koji način će ih obrađivati. Ne treba ni na koji način sprečavati medije da kritikuju organizaciju ili funkcionisanje sudskog sistema. Sudski sistem treba da prihvati ulogu medija, koji kao objektivni posmatrači mogu ukazati na nedostatke i na konstruktivan način doprinieti unapređenju sudskih metoda i kvaliteta usluga koje oni pružaju korisnicima.

34. Sudije iskazuju svoje mišljenje putem svojih sudskih odluka i ne treba da ih obrazlažu na konferencijama za štampu ili da javno komentarišu u štampipredmete iz njihove nadležnosti. Pa ipak, bilo bi korisno da kontakt između sudova i medija bude bolji:

i) da se poboljša razumevanje njihovih pojedinačnih uloga;

ii) da se javnost informiše o prirodi, nadležnostima, ograničenjima i složenosti sudijskog rada;

iii) da se isprave moguće faktičke greške u izveštajima o određenim slučajevima.

35. Sudije treba da imaju nadzornu ulogu nad portparolima suda ili kadrovima zaduženim za komunikaciju za medijima.

36. KVES bi se pozvala na zaključke Druge evropske konferencije sudija (vidi stav 3 gore) u kojima je od Saveta Evrope zatraženo da omogući održavanje redovnih sastanaka predstavnika sudstva i medija i da razmotri izradu nacrtu Evropske deklaracije o odnosima između sudova i medija u skladu sa Preporukom Rec(2003)13 o pružanju informacija posredstvom medija o krivičnim postupcima.

37. Države treba da podstiču razmenu, konkretno putem organizovanja okruglih stolova o pravilima i praksama svake struke kako bi se istakli i objasnili problemi sa kojima se suočavaju. KVES smatra da bi Savet Evrope mogao da uspostavlja i promoviše ovu vrstu kontakata na evropskom nivou, tako da se postigne veća konzistentnost u evropskim stavovima.

38. Novinarske škole treba da budu podstaknute da uspostave kurseve o sudskim organima i postupcima.

39. KVES smatra da bi svaka struka (sudije i novinari) trebalo da sačini kodels prakse o odnosima sa predstavnicima drugih profesija i o izvještavanju o sudskim predmetima. Kao što pokazuje praksa država koje već imaju takve sisteme, sudstvo bi utvrđivalo uslove pod kojima se izjave mogu davati medijima u vezi sa sudskim predmetima, a novinari bi pripremali sopstvene smernice o izvještavanju o tekućim predmetima, o objavljivanju imena (ili slika) lica uključenih u spor (stranke u sporu, žrtve, svedoci, javni tužilac, istražni sudija, sudija koji vodi postupak, itd.) i o izvještavanju o presudama u predmetima koji privlače najveće interesovanje javnosti. U skladu sa Mišljenjem br. 3 (2002), stav 40, KVES preporučuje da nacionalno sudstvo preduzme mere u skladu sa ovim navodima.

40. KVES preporučuje da se osnuje jedan efikasan mehanizam, koji bi imao oblik nezavisnog tela, koje će se baviti problemima nastalim usled medijskog prikaivanja nekog sudskog predmeta ili teškoćama nekog novinara da izvršava svoj informativni zadatak. Ovaj mehanizam bi davao opšte preporuke za sprečavanje ponavljanje nekog od uočenih problema.

41. Takođe je potrebno podsticati uspostavljanje službi za prijem podnesaka i pružanje informacija- u sudovima, ne samo, kako je navedeno, da bi se informisali građani i da bi im se pružila pomoć u ostvarivanju sudskih usluga, već i da bi se pomoglo medijima da bolje razumeju rad sudskog sistema.

42. Ove usluge, koje bi sudije trebalo da nadgledaju, bi mogle da slede sledeće ciljeve:

- saopštavanje sažetaka sudskih odluka medijima;
- pružanje medijima činjeničnih informacija o sudskim odlukama;
- saradivanje sa medijima u vezi sa ročištima u predmetima od posebnog interesa za javnost.
- pružanje faktičkih razjašnjenja ili ispravki u vezi sa predmetima o kojima su mediji izveštavali (vidi takođe gore stav 34). Sudske službe za prijem podnesaka ili potparol⁸ bi mogli da upozore medije na probleme i pravne teškoće koje su se javile u datom predmetu, organizuju logističku pomoć na ročištima i organizuju odgovarajuće praktične aranžmane, naročito u pogledu zaštite ljudi koji imaju ulogu stranaka u sporu, porotnika ili svedoka.

43. Sve informacije koje sudovi pružaju medijima bi trebalo da budu saopštene na transparentan i nediskriminatorski način.

44. Pitanje da li TV kamere treba da budu dopuštene u sudnicama i za druge, a ne samo čisto procesne svrhe bilo je predmet širokih rasprava i na Drugoj konferenciji evropskih sudija (vidi gore stav 3) i na sednicama KVES-a. Neki članovi KVES-a su iskazali ozbiljne rezerve u pogledu ove nove forme izloženosti rada sudova javnosti.

45. Javnost sudskih rasprava je jedna od osnovnih procesne garancija u demokratskim društvima. Iako međunarodno pravo i nacionalno pravo omogućavaju odstupanje od načela da sudski postupci treba da se sprovedu javno, bitno je da ovi izuzeci budu ograničeni na one dozvoljene u članu 6 stav 1 EKLJP.

46. Načelo javnosti sudskog postupka podrazumeva da građanima i medijskim stručnjacima treba da bude omogućen pristup sudnicama u kojima se obavlja suđenje, ali najnovija oprema za audiovizuelno izveštavanje omogućava datim događajima toliko širok uticaj da se time potpuno transformiše koncept javne rasprave. Ovo može predstavljati prednost u smislu podizanja svesti građana o načinu vođenja sudskog postupka i poboljšanja imidža sudskog sistema, ali postoji i rizik da prisustvo TV kamera u sudnici ometa postupak i utiče na ponašanje učesnika u suđenju (sudija, tužioca, advokata, stranaka u sporu, svedoka, itd.)

47. Tamo gde se vrši televizijsko snimanje suđenja, treba koristiti fiksirane kamere, a predsedniku veća treba omogućiti da odlučuje o uslovima snimanja, kao i da u svakom trenutku može da prekine snimanje. Ove i sve druge neophodne mere bi trebalo da zaštite prava lica uključenih u postupak i da omogućе pravilno vođenje rasprave.

48. Treba takođe uzeti u obzir i mišljenje lica uključenih u sudski postupak, pogotovu u nekim određenim vrstama suđenja koja se tiču ličnih pitanja pojedinaca.

⁸ Vidi zaključke Pete sednice predsednika evropskih vrhovnih sudova, Ljubljana, 6-8 oktobar 1999., stav 4, gde je jasno navedeno da portparol ne sme iznositi lično mišljenje o već donetim presudama ili u toku slučaja.

49. U pogledu posebno velikog uticaja televizijskog emitovanja i rizika nastanka preterane radoznalosti KVES-a podstiče medije da sami razviju svoja profesionalne kodekse ponašanja u cilju obezbeđivanja uravnoteženog izveštavanja o postupcima koje snimaju, tako da ono bude objektivno.

50. Mogu postojati važni razlozi koji u određenim, jasno definisanim, slučajevima opravdavaju televizijsko snimanje sudskog postupka, na primer, u obrazovne svrhe ili u cilju očuvanja video dokumentacije o suđenju od izuzetnog istorijskog značaja. U ovim slučajevima, KVES naglašava potrebu da se zaštite lica uključena u postupak, naročito tako što će se obezbediti da metode snimanja ne remete redovan tok suđenja.

51. Iako mediji igraju ključnu ulogu u obezbeđivanju prava na informisanje javnosti i deluju, prema rečima Evropskog suda za ljudska prava kao „čuvari demokratije“, oni ponekad mogu narušavati privatnost ličnosti, uništavajući im reputaciju ili podrivajući pretpostvaku nevinosti, povodom čega pojedinci mogu legitimno tražiti obeštećenje na sudu. Traganje za senzacionalističkim pričama i međusobna konkurencija nose rizik od preterivanja i pravljenja grešaka. U krivičnim postupcima mediji ponekada opisuju optužene kao krivce ili ih proglašavaju krivim za dela pre nego što je sud utvrdio njihovu krivicu. U slučaju kasnije oslobađajuće presude, događa se da su medijski izveštaji već naneli nenadoknadivu štetu njihovom ugledu koja se neće ukloniti presudom.

52. Sudovi dakle, treba da vrše svoju dužnost u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava, da uspostave ravnotežu između suprotstavljenih vrednosti zaštite ljudskog dostojanstva, privatnosti, ugleda i pretpostavke nevinosti, s jedne strane, i slobode informisanja, s druge strane.

53. Kao što je navedeno u zaključcima Druge evropske konferencije sudija (vidi stav 3 gore), krivičnopravni odgovori na povrede prava ličnosti (kao što su ugled, dostojanstvo ili privatnost) treba da budu ograničeni na izuzetne slučajeve.⁹ Međutim, sudovi imaju dužnost da obezbede da odšteta bude dodeljena u građanskom postupku, uzimajući u obzir ne samo štetu nanetu oštećenom već i ozbiljnost kršenja prava i obim objavljivanja predmetne informacije.

54. Sudovi treba da imaju pravo, da u izuzetnim slučajevima koji su strogo definisani, kako bi se izbegla optužba za cenzuru, preduzmu hitne mere kako bi odmah zaustavila najozbiljnija kršenja prava ličnosti pojedinaca (kao što su ugled, dostojanstvo ili privatnost) putem oduzimanja publikacija ili zabranom emitovanja.

55. U slučajevima kad se rad sudije ili suda postane predmet osporavanja ili napada od strane medija (ili od strane političkih ili drugih socijalnih aktera posredstvom medija) iz razloga koji se odnose na sprovođenje pravde, KVES smatra da se sudija, u pogledu obaveze sudijske suzdržanosti, mora da uzdrži od reakcije putem istih sredstava. Imajući na umu činjenicu da sudovi mogu da isprave pogrešnu informaciju objavljenu u štampi, KVES smatra da bi bilo poželjno da nacionalna sudovi uz pomoć lica ili organa (npr. Viši savet sudstva ili udruženja sudija) koji su u stanju da brzo i efikasno odgovore na takve izazove ili napade povodom datih predmeta.

⁹ Vidi stav 28 Akcionog plana Ministarske konferencije o politici masovnih medija (Kiev, 10.-11. mart 2005.), u kojem je potvrđena potreba da se kritički oceni situacija u državama članicama u vezi sa zakonom o kleveti.

D. PRISTUPAČNOST, JEDNOSTAVNOST I JASNOĆA JEZIKA KOJIM SE SLUŽE SUDOVI U TOKU SUDSKIH POSTUPAKA I DONOŠENJA SUDSKIH ODLUKA

56. Jezik koji se koristi u sudovima u toku postupaka i u odlukama nije samo moćno sredstvo kojim sudovi ispunjavaju svoju obrazovnu ulogu (vidi stav 6 gore), već on za konkretne stranke u sporu predstavlja očigledno i neposredno, „sprovođenje zakona u praksi“. Prema tome, poželjano je da se u sudovima govori pristupačnim, jednostavnim i jasnim jezikom.¹⁰

57. KVES primećuje da u nekim evropskim zemljama, sudije veruju da veoma kratke presude jačaju autoritet presude; u nekim drugim zemljama sudije se osećaju dužnim ili ih na to zakon ili praksa obavezuju da obimno u pisanom obliku obrazlažu sve aspekte svojih odluka.

58. Bez namere da se upušta u detalje na ovu temu, koja je pod velikim uticajem nacionalnih pravnih stilova, KVES smatra da je jednostavan i jasan sudijski jezik koristan jer pravno pravilo čini pristupačnim i predvidljivim za građane, uz pomoć pravnih stručnjaka ako je potrebno, kao što to predviđa sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava.

59. KVES smatra da sudijski jezik treba da bude koncizan i jednostavan uz izbegavanje, kad god je to moguće, latinskih i drugih jezičkih formulacija nerazumljivih široj javnosti.¹¹ Pravni koncepti i pravna pravila se mogu sasvim jednostavno objasniti citiranjem zakona ili sudske prakse.

60. Jasnoća i konciznost, međutim, ne treba da budu krajnji cilj, pošto je takođe neophodno da sudije u svojim odlukama sačuvaju preciznost i do kraja obrazlože svoj stav. Prema mišljenju KVES-a, zakonodavstvo ili sudska praksa u pogledu obrazloženja presuda treba da budu takvi da obezbede da određena forma obrazloženja uvek postoji, a da se i sudijama ostavi dovoljno diskrecionog ovlašćenja da odluče da li da, gde je to dozvoljeno, donesu usmenu presudu (koja na zahtev ili u slučaju potrebe može da se transkribuje iz zapisnika) i/ili ukratko pisano obrazloženu presudu (npr. u formi "*attendu*" stila usvojenog u nekim zemljama) ili opširno pisano obrazloženu presudu, u svim slučajevima u kojima se nije moguće pozivati na ustanovljene precedente i/ili gde činjenično stanje to zahteva. Pojednostavljene forme obrazloženja se mogu primeniti na naredbe, sudske naloge, rešenja i druge odluke koje imaju procesnu vrednost i ne odnose se na materijalna prava stranaka u sporu.

61. Važan aspekt pristupačnosti zakona, koji je sadržan u sudskim odlukama, predstavlja njihova dostupnost široj javnosti.¹² Imajući u vidu taj cilj, KVES preporučuje da makar sudske odluke Vrhovnog suda ili neke druge važne sudske odluke budu besplatno dostupne preko internet sajtova, ili u štampanom obliku nakon nadoknade štamparskih troškova; treba preduzeti odgovarajuće mere kako bi se prilikom objavljivanja sudskih odluka zaštitila privatnost zainteresovanih lica, a pogotovu strana u sporu i svedoka.

¹⁰ Vidi Zaključke Pete sednice predsednika evropskih vrhovnih sudova, Ljubljana, 6-8 oktobar 1999. stav 1.

¹¹ Vidi Zaključke sa sednice predsednika Udruženja sudija na temu "Pravda i društvo", Vilnius, 13.-14. decembar 1999., stav 1.

¹² Vidi Zaključke Pete sednice predsednika evropskih vrhovnih sudova, Ljubljana, 6-8 oktobar 1999., stav 1.

KRATAK PREGLED PREPORUKA I ZAKLJUČAKA

A. Odnosi sudova i javnosti uz poseban osvrt na ulogu sudova u demokratiji

A.1. Važna dužnost države je da svakome pruži, za vreme školovanja ili studiranja, uputstva iz oblasti građanskog obrazovanja u kojima je posebna pažnja posvećena sudskom sistemu (vidi stav 11 gore).

A.2. Relevantni školski i univerzitetski obrazovni programi bi trebalo da obuhvate i opis sudskog sistema, posete sudovima i aktivno učenje sudskih postupaka. Sudovi i udruženja sudija mogu u tom smislu saradivati sa školama, univerzitetima i drugim obrazovnim institucijama kako bi specifično viđenje sudija bilo obuhvaćeno nastavnim programima i javnim raspravama (vidi stav 12 gore).

A.3. Sudovi treba da učestvuju u opštim okvirnim programima koje organizuju drugi državni organi i aktivno učestvuju u pružanju informacija javnosti (vidi stavove 14 i 15 gore).

A.4. S toga se preporučuju sledeće mere (vidi stavove 16 do 19 gore):

- otvaranje službi u sudovima za prijem podnesaka i pružanje informacija;
- deljenje štampanih materijala, otvaranje internet sajtova u nadležnosti sudova;
- organizacija sudskog kalendara obrazovnih foruma i/ili redovnih sednica otvorenih za građane, organizacije od javnog interesa, kreatore javnih politika, studente, itd.;
- „programi aktivnog informisanja” i programi koji promovišu dostupnost pravosuđa.

A.5. Sudijama treba da bude pružena mogućnost da pohađaju posebnu obuku o razvijanju odnosa između javnosti i sudova, a sudovima treba dozvoliti da zapošljavaju kadrove koji će imati konkretan zadatak da održavaju veze sa obrazovnim institucijama (vidi stav 20 gore).

A.6. Uloga koordinatora različitih inicijativa, kao promotera „programa aktivnog informisanja” širom zemlje treba da bude dodeljena nezavisnom organu koji se spominjeu stavovima 37 i 45 Mišljenja br.1 (2001) (vidi stav 21 gore).

A.7. Sudovi treba da dobiju odgovarajuća sredstva, koja neće poticati od budžeta za redovne aktivnosti suda, za finansiranje aktivnosti u kojima će se objašnjavati i činiti transparentnim mehanizmi pravosuđa u društvu kao i pokrivati troškovi „programa aktivnog informisanja” (vidi stav 22 gore).

A.8. Javni tužioci treba da, u okviru dela sudskog postupka koji je u njihovoj nadležnosti, doprinesu pružanju informacija javnosti (vidi stav 23 gore).

B. Odnosi sudova prema učesnicima u sudskim postupcima

B.1 KVES smatra da je za bolje razumevanje uloge pravosuđa potrebno uložiti napore da predstave koje javnost ima o sudskom sistemu budu što je moguće preciznije i da odslikavaju napore koje sudije i zaposeni u sudovima ulažu kako bi se zadobilo poštovanje i poverenje javnosti u pogledu sposobnosti sudova da

vrše svoju funkciju. Ovom aktivnošću će se postaviti granice onoga što sudovi mogu da čine (vidi stavove 24 do 27 gore).

B.2. KVES podržava sve mere preduzete u cilju jačanja percepcije javnosti o nepristrasnosti sudija i mogućnosti sprovođenja pravde (vidi stavove 28 do 32 gore).

B.3. U ovakve inicijative mogu spadati (vidi stavove 28 do 32 gore):

- obuka iz oblasti jednakosti i nediskriminacije koje sudovi organizuju za sudije i zaposlene u sudovima (pored sličnih programa koje organizuju pravници za pravnike);
- sudski objekti i aranžmani koji su koncipirani tako da onemogućavaju odavanje utiska nejednakosti oružja u postupku;
- postupci čiji je cilj da isključe nenamerno nanošenje uvreda i koji olakšavaju učešće svih zainteresovanih u sudskom postupku.

C. Odnosi sudova i medija

C.1. KVES smatra da bi bilo korisno unaprede kontakti između sudova i medija (vidi stav 34 gore):

- da bi se unapredilo razumevanje njihovih pojedinačnih uloga;
- da bi se informisala javnost o prirodi i nadležnostima, ograničenjima i složenosti rada sudija;
- da bi se ispravile činjenične greške u izveštavanju o određenim slučajevima.

C.2. Sudije treba da imaju ulogu nadzornog organa nad sudskim portparolima ili zaposlenima zaduženim za komunikaciju sa medijima (vidi stav 35 gore).

C.3. KVES smatra da države treba da podstiču razmenu znanja, naročito organizovanjem okruglih stolova, o pravilima i praksama obe profesije kako bi Savet Evrope mogao uspostaviti ili unapređivati takve kontakte na evropskom nivou, doprinoseći time većoj konzistentnosti u stavovima u Evropi (vidi stavove 36 i 37 gore).

C.4. Novinarske škole treba podstaći da osnuju kurseve o sudskim organima i postupcima (vidi stav 38 gore).

C.5. KVES smatra da obe profesije (sudijska i novinarska) treba da ustanove kodeks prakse o svojim odnosima sa predstavnicima druge profesije i o izveštavanju o sudskim predmetima (vidi stav 39 gore).

C.6. KVES preporučuje uspostavljanje efikasnog mehanizma, na primer u vidu nezavisnog organa koji bi se bavio problemima izazvanim medijskim izveštavanjima o sudskim predmetima ili poteškoćama na koje novinari nailaze prilikom izvršavanja svog informativnog zadatka, i koji bi davao opšte preporuke u cilju sprečavanja ponovne pojave uočenih problema (vidi stav 40 u gore).

C.7. Takođe je neophodno da se podstakne osnivanje služba za prijem podnesaka i pružanja informacija u sudovima pod nadzorom sudija kako bi se medijima pomoglo da bolje razumeju rad u sudskom sistemu (vidi stavove 41 i 42 gore) i to:

- saopštavanjem medijima sažetaka sudskih odluka;

- obaveštavanjem medijija o činjenicama u vezi sa sudskim odlukama;
- održavanjem kontakata sa medijima u vezi sa ročištima u predmetima od posebnog javnog interesa ;
- razjašnjavanjem činjenica ili pružanjem ispravki u vezi sa predmetima objavljenim u medijima.

C.8. KVES smatra da sve informacije koje sudovi pružaju medijima treba da budu saopštene na transparentan i nediskriminatorски način (vidi stav 43 gore).

C.9. KVES smatra da tamo gde se vrši televizijsko snimanje suđenja, treba koristiti fiksne kamere, a predsedniku veća treba omogućiti da određuje uslove snimanja, kao i da u svakom trenutku može da prekine snimanje. Ove i sve druge neophodne mere bi trebalo da zaštite prava lica uključenih u postupak i da omoguće sprovođenje ročišta na propisan način. Treba takođe uzeti u obzir i mišljenje lica uključenih u sudski postupak, naročito u onim vrstama suđenja koja se odnose na lična pitanja pojedinaca. (vidi stavove 44 do 48 gore).

C.10. KVES podstiče medije da sami razviju svoje profesionalne kodekse ponašanja u cilju obezbeđivanja uravnoteženog izveštavanja o sudskim postupcima koje snimaju, tako da ono bude objektivno (vidi stav 49 gore).

C.11. KVES smatra da mogu postojati važni razlozi koji u određenim, jasno definisanim, slučajevima opravdavaju televizijsko snimanje ročišta pred sudom (na primer u obrazovne svrhe ili u cilju očuvanja video dokumentacije o suđenju od izuzetnog istorijskog značaja), u ovim slučajevima potrebno je zaštititi lica uključena u sudski postupak, naročito tako što će se obezbediti da metode snimanja ne remete redovan tok suđenja. (vidi stav 50 gore).

C.12. KVES smatra da krivično-pravni odgovori na kršenja prava ličnosti treba da budu ograničeni na izuzetne slučajeve. Međutim, sudije su dužne da obezbede da naknada štete bude dodeljena u građanskom postupku, uzimajući u obzir ne samo štetu nanetu oštećenom već i ozbiljnost kršenja prava i obim objavljivanja predmetne informacije. Sudovi treba da imaju pravo da u izuzetnim slučajevima, preduzmu hitne mere kako bi odmah zaustavili najozbiljnija kršenja ličnih prava ljudi putem oduzimanja publikacija ili zabranom emitovanja (vidi stavove 51 do 54 gore).

C.13. U slučajevima kad su rad sudije ili suda postane predmet osporavanja ili napada od strane medija iz razloga koji se odnose na sprovođenje pravde, KVES smatra da se sudija, u pogledu obaveze sudijske suzdržanosti, mora da uzdrži od reakcije putem istih sredstava. Imajući na umu činjenicu da sudovi mogu ispraviti pogrešnu informaciju objavljenu u štampi, KVES smatra da bi bilo poželjno da nacionalni sudski sistemi uz pomoć lica ili organa (npr. Viši savet sudstva ili udruženja sudija) koji su u stanju da brzo i efikasno odgovore na takve izazove (vidi stav 55 gore).

D. Pristupačnost, jednostavnost i jasnoća jezika kojim se služe sudovi u toku sudskih postupaka i donošenja sudskih odluka

D.1. KVES smatra da je poželjna pristupačnost, jednostavnost i jasnoća jezika koji se koristi u sudovima (vidi stavove 56 do 58 gore).

D.2. KVES smatra da sudijski jezik treba da bude koncizan i jednostavan uz izbegavanje – kad god je to moguće – latinskih i drugih jezičkih formulacija nerazumljivih široj javnosti.¹¹ Pravni koncepti i pravna pravila se mogu sasvim jednostavno objasniti citiranjem zakona ili sudske prakse (vidi stav 59 gore).

D.3. Prema mišljenju KVES-a, sudsko izlaganje treba uvek da bude precizno i potpuno, iako bi pojednostavljeno izlaganje možda bilo podesnije za procesna pitanja i sudije mogu, gdje je to dozvoljeno, da daju obrazloženje u usmenom obliku (ako je potrebno kasnije se može zahtevati odobrenje transkripta) umesto pismom. (vidi stav 60 gor

e).

D.4. KVES preporučuje da makar sve sudske odluke Vrhovnog suda ili neke druge važne sudske odluke budu besplatno dostupne preko internet sajtova, ili u štampanoj formi nakon nadoknade štamparskih troškova; međutim, treba preduzeti odgovarajuće mere kako bi se prilikom objavljivanja sudskih odluka zaštitila privatnost zainteresovanih lica, a pogotovu strana u sporu i svedoka(vidi stav 61 gore).